BIBLIOTECA ŞCOLARULUI

BASME POPULARE ROMÂNEŞTI

LITERA

biblioteca școlarului

BASME POPULARE ROMÂNEŞTI

Litera
INTERNAŢIONAL
BUCUREŞTI — CHIŞINĂU

APRECIERI CRITICE

Istoria noastr[, ca a tuturor na\iilor, se cuprinde]n cinci feluri de documente:

1. Poeziile =i tradi\iile populare;
2. Legile =i actele oficiale;
3. Cronicile care cuprind faptele generale;
4. Inscrip\iile =i monumentele;
5. Scrierile care zugr[vesc obiceiurile private.

S[vedem acum ce putem avea din aceste deosebite spe\ii de izvoare =i la ce parte de istorie ne poate sluji fiecare dintr-]nsele.

1. Poeziile =i tradi\iile populare. Oamenii]nt`i c`nt[, pe urm[scriu. Cei dint`i istorici au fost poe\i. Poeziile populare sunt un mare izvor istoric. }ntr-]nsele afl[m nu numai fapte generale, dar ele intr[=i]n via\a privat[, ne zugr[vesc obiceiurile =i ne arat[ideile =i sentimentele veacului. }nv[\a\ii Grimm =i Michelet s-au folosit mult de acest izvor istoric]n scrierile lor asupra originii dreptului german =i francez.

Tradi\iile sau pove=tile populare sunt un izvor care sluje=te la aceea=i \int[ca =i poeziile. Treaba agerei critici, a istoricului este s[deosebeasc[dintr-aceste daturi, ca =i din toate celelalte, adev[rul de falsitate, =i s[se poat[bine folosi.

O adunare, dar, a poeziilor =i a pove=tilor ce se afl[ ]n gura poporului rom`n este de trebuin\[. Noi cerem spre aceasta ajutorul tuturor celor ce locuind pe la \ar[pot mai cu lesnire a le culege =i a ni le]mp[rt[=i.

Nicolae B[lcescu, *Cuv`nt preliminariu despre izvoarele istoriei rom`inilor,*]n Magazin istoric pentru Dacia, 1845, p. 1.

Ileana Cos`nzeana este ]nchipuirea cea mai poetic[ a geniului rom`nesc; ea personific[tinere\ea, frumuse\ea, nevinov[\ia virginal[, suflet]ngeresc,]ntr-un cuv`nt perfec\ia omenirii sub chipul de copil[ginga=[=i r[pitoare.

Mul\ime de pove=ti exist[ ]n care Ileana Cos`nzeana joac[ rolul cel mai ademenitor. }n acele basme minunate prin originalitatea lor adeseori fantastic[, Ileana Cos`nzeana este reprezentat[cu p[rul de aur =i cu farmec dulce la privire. Ea-i at`t de str[lucit[ c[ pe soare po\i c[ta, iar pe d`nsa ba; p[s[rile c`nt[ ]n calea sa c`ntecele lor cele mai frumoase, florile se culc]n c`mpie ca s[-i fac[ covor, balaurii se ]mbl`nzesc =i vin de se]ntind cu dragoste la picioarele ei, =i to\i fiii de]mp[ra\i umbl[s[o ia de so\ie.

Averile ei sunt nesf`r=ite, ea are trei ]mbr[c[minte, una ca cerul cu luna =i cu stelele, una ca c`mpul cu florile =i una ca marea cu spumele aurite de razele soarelui.

Rom`inii din Moldova zic c[ Ileana Cos`nzeana personific[Moldova cu podoabele =i avu\iile p[m`ntului s[u, cu farmecul r[pitor care flutur[ pe c`mpiile sale.

A zice de o femeie c[e frumoas[ca Ileana Cos`nzeana este tot a=a ca =i c`nd se zice c[e rupt[din soare, adic[e o fiin\[din ceruri.

}ntre c[r\ile vechi =i nou[ce s-au tip[rit p`n-acum ]n \[rile rom`ne=ti, cea mai popular[este micul poem al lui Arghir =i al iubitei lui Ileana Cos`nzeana.

Vasile Alecsandri. *Poezii populare.* — }n *Opere,* vol. III. Chi=in[u, Editura Hyperion, 1991, p. 178-179.

Nu poate fi un mijloc mai interesant =i mai sigur de a cunoa=te for\ele morale =i intelectuale ale unei na\iuni, dec`t numai prin literatura sa popular[; =i nu este nici un alt mijloc mai nimerit =i mai frumos de a da unei literaturi culte un caracter original =i distinctiv, dec`t numai nutrind-o prin literatura popular[.

B. P. Hasdeu, prefa\[la volumul: *Basme, ora\ii, p[c[lituri =i ghicitori* adunate de I.C. Fundescu, edi\ia a III-a, rev[zut[=i ad[ugit[, Bucure=ti., 1875, p. 9.

}n basmele noastre eroul F[t-Frumos — sau orice nume ar avea el — are ca not[esen\ial[re]nvierea. El se lupt[cu puterile supranaturale ale zmeilor =i balaurilor =i ale altor mon=tri, cade]n lupt[cu ei, este ucis, apoi]nvie prin ajutorul apei-vii aduse de vrun tovar[=. E cu neputin\[ca un basm s[se ispr[veasc[cu

moartea eroului. Re]nvierea este o condi\ie f[r[de care nu poate exista erou]n basme.

Ideea re]nvierii eroului este un simbol al re]nvierii fizice a naturii]n fiecare prim[var[, a soarelui ve=nic care iarna scap[t[spre sud =i-=i pierde puterea c[ldurii, iar prim[vara se]ntoarce spre nord cu putere =i c[ldur[.

G. Co=buc, *F[t-Frumos al nostru =i pas[rea Fenix,*]n volumul: “Dintr-ale neamului nostru”, Bucure=ti., 1903, p. 34.

Multe pove=ti se aseam[n[ ]ntre ele =i aceast[asem[nare merge a=a de departe]nc`t, dac[ ai uniformiza c`teva am[nun\imi diferite, pove=tile cele dou[s-ar reduce la una singur[, efect acela=i. }ntr-o poveste eroii sunt un]mp[rat =i o]mp[r[teas[,]ntr-o alta: o bab[=i un mo=neag. }n afar[de calitatea personajelor active, toate sunt apoi dup[acela=i tipic. Faptul se explic[u=or prin aceea c[pove=tile nu sunt scrise sau mai bine n-au fost scrise a=a c[pluteau]nc[, nefixate ca fond]n gura povestitorilor [...]

}ntinsa galerie de tablouri, fermecate =i fantastice, comoar[a crea\iunilor uria=e ale]nchipuirii poporului rom`nesc, pove=tile =i snoavele constituie un titlu de glorie a literaturii noastre]ntregi =i de aceea n-ar trebui s[r[spl[tim prin uitare, ca pe Ispirescu =i Creang[, pe cei ce-=i cheltuiesc talentul cu harnica lor culegere, cu frumoasa lor]mbr[care]n cuvinte.

Nicolaie Iorga, *Pove=tile,*]n Lupta, an. VII (1890), nr 1200 (19 august), p. 2-3.

Fac elogiul satului rom`nesc, creatorul =i p[str[torul culturii populare, purt[torul matricei noastre stilistice. S[ nu se cread[ ]ns[ c[, d`nd grai unei]nc`nt[ri, a= dori s[ rostesc, cu ocoluri, dorin\a de a ne men\ine pentru totdeauna ]n cadrul realiz[rilor s[te=ti. }mi refuz asemenea sugestii sau ]ndemnuri. De o sut[ de ani =i mai bine ne str[duim to\i intelectualii pe o linie mereu ]n[l\at[, s[ cre[m, ]ntr-o epoc[ de tragice r[sp`ntii, o cultur[rom`neasc[major[. Str[daniile merg paralel cu procesul emancip[rii politice. Care sunt]ns[condi\iile, ce trebuiesc s[fie]n prealabil date, pentru ca un popor s[poat[ ]n genere spera c[va putea deveni creatorul unei culturi majore? Opinia curent[, cu care trebuie s[ne r[zboim, e c[pentru aceasta ar fi deajuns un c`t mai mare num[r de genii =i

talente. Teoria ni se pare simplist[. O cultur[major[nu s-a n[scut niciodat[numai din elan genial. Desigur, geniul e o condi\ie. Dar o cultur[major[mai are nevoie =i de o temelie, iar aceast[temelie sine qua non e totdeauna matca stilistic[a unei culturi populare.

Lucian Blaga, *Elogiul satului rom`nesc*, discurs rostit la 5 iunie 1937. Academia Rom`n[. Discursuri de recep\ie, LXXI, p. 12-16.

Basmul este o oper[de crea\ie literar[, cu o genez[special[, o oglindire]n orice caz a vie\ii]n moduri fabuloase. Se vorbe=te mult de “contamina\ie”,]n\eleg`ndu-se prin asta influen\area unui basm de c[tre altul =i mai ales contopirea mai multor fragmente de basme]ntr-unul nou. Lucrurile nu stau exact a=a. Naratorul nu e contaminat incon=tient, ci aplic[estetice=te procedeul cel mai u=or spre a face fa\[oral,]ntr-un timp limitat, sarcinii sale. Ceea ce-l preocup[principial, este de a traduce]n materie fabuloas[o idee moral[potrivit[cu locul unde se afl[(“r[spl[tirea h[rniciei”, la o =ez[toare; “norocul s[racului” acolo, unde sunt nemul\umi\i de soarta lor, etc.).

G. C[linescu, *Arta literar[ ]n folclor,*]n vol. colectiv Istoria literaturii rom`ne, I. Ed. Academiei, Bucure=ti, 1964, p. 200-229.

Este ne]ndoielnic c[,]n vremea c`nd au cules basme P. Ispirescu, D. St[ncescu, Ion Pop-Reteganul =i al\ii, culegerea nu s-a putut face exact,]ntocmai cum povestea informatorul. Culeg[torul trebuia s[se identifice cu povestitorul sau cu povestitorii lui =i ulterior s[ ]mplineasc[uneori =i s[limpezeasc[nara\iunea.

De aceea nara\iunea popular[poart[nu numai timbrul specific povestitorului, ci =i ceva din firea =i modul de identificare a culeg[torului cu crea\ia popular[=i cu subiectele informatoare. Nuan\ele deosebitoare]ntre una sau alta din culegeri sunt perceptibile, oric`t de u=oare ar fi ele, la aceia care culeg =i se adapteaz[momentului. Altul este tonul unui basm din Ispirescu =i alt ton =i desf[=urare se simt]n basmul cules de St[ncescu.

I. C. Chi\imia, *D. St[ncescu, literat =i folclorist,*]n vol. Folclori=ti =i folcloristic[rom`neasc[, Ed. Academiei, Bucure=ti, 1968, p. 379.